

Služabniki okupatorja za njegovo in svojo korist

Po italijanski kapitulaciji so Ljubljano zasedle nemške vojaške enote. Ljubljanski župan je bil general Leon Rupnik, ki se je pet dni po prihodu novih okupatorjev sestel z vrhovnim komisarjem operacijske cone »Jadransko primorje« dr. Rainerjem. Zatem je bil imenovan za šefa uprave Ljubljanske pokrajine, ki je obsegala isto ozemlje kot pod Italijo: Dolenjsko in Notranjsko z Ljubljano.

Kakšna je bila Rupnikova vloga? Pri svojem delu je bil podrejen nemški upravi, ki mu je določila celo dva svetovalca, dr. Doujaka in kasneje še policijskega generala Rösenerja. Okoli sebe je zbral za grizene protikomuniste, Slovence in jih postavil na vsa važnejša mesta v upravi. Pri oblikovanju svojega kabineta pa mu to ni uspelo. V njem je bilo osem uslužbencev. Tu so se prepletali različni interesi. Janko Kregar, šef informativnega urada za Gestapo, dr. Milan Bano za četnike, kopije Rupnikovih dopisov pa je dobivala tudi obveščevalna služba OF, preko administratorke Marice Malahovsky, ki je bila odkrita v začetku leta 1945 in 5. maja istega leta pobita pri Turjaku s skupino najvidnejših ljubljanskih aktivistov OF.

Hrana za mrtvega moža

Dejavnost OF na vseh uradih in oddelkih je bila v času nemške okupacije izredno težka zaradi nemškega in domobranskega terorja. Časopisa »Slovenec« in »Slovenski dom« sta vztrajno pozivala k »čiščenju« v upravi. V noči iz 25. na 26. maja 1944 so policijski agentje aretirali ing. Kotluška, uradnika hidrotehničnega oddelka pokrajinske uprave in ga še isto noč do smrti pretepli. Ubitega so prepeljali v mrtvaško klet, ne da bi o tem obvestili ženo z dvema otrokoma. Ta je naslednja dva dni nesla na policijo hrano in oddejo, pa so jo zavrnil, da bo itak kmalu šel. Šele tretji dan po aretaciji, ko je nesrečna žena s pomočjo znancev in prijateljev poskušala oddati pošiljko za moža, je izvedela, da je mož že mrtev.

Do junija leta 1944 je vodila organizacijo OF za pokrajinsko upravo Tonka Hafner, nato pa odšla v partizane. Po njenem odhodu je Ivan Erceg dobil povezavo s kurjačem Ludvikom Jeršinom in mu dal nalogo, naj poveže člane OF v majhne aktivne. Hkrati sta se dogovorila za literaturo OF, ki jo bo dobival med uradnimi urami pod geslom »Prinašam zgornje usnje za čevlje«. To geslo sta izbrala zato, ker je Jeršin omenil, da

je po poklicu čevljar. Jeršin je Ercega povezal tudi z Rudolfom Smerdujem iz ekonomata in obnovili so organizacijo OF. Zbirali so denarne prispevke, vse do Ercegeve aretacije decembra leta 1944. Potem je bila aretirana večina članov OF.

Prvi začetki domobranstva

Rupnik je bil eden izmed vodij protikomunistične akcije, v katero so bili poleg vodstva pokrajinske uprave vključeni še slovenski domobranci, politična policija, propaganda in obveščevalna služba. Vsi ti dejavniki so delali v korist okupatorja. Rupnik je že pred italijansko kapitulacijo ponudil takratnemu komandantu 11. armadnega zbora Gastonu Gambari ustanovitve močne mestne milice, ki bi štela 2000 mož. Z okupatorjevim orožjem in opremo bi ob pričakovani italijanski kapitulaciji in v sodelovanju z njegovo vojsko branila dostop NOV v Ljubljano in štiti la okupatorjev umik.

V dneh po kapitulaciji Italije je Rupnik s pomočjo svojega zeta Suvajdžiča zbral obojeno skupino iz razbitih ostankov belgardističnih »vaških straž« MVAC in četnikov, ki je zasedla ljubljanski blok in s tem preprečevala nadaljnji množični odhod zavednih Slovencev v partizanske enote. Iz tega moštva je 23. septembra leta 1943 ustanovil Slowenische Landwehr-Slovensko domobranstvo, ki je po Rupnikovih besedah predstavljalo »oboroženo silo protikomunistične akcije proti oboženi formaciji komunizma«.

V letu 1943 je domobranstvo financirala pokrajinska uprava, kasneje pa je oskrba in financiranje prišlo na Nemce. Rainer je izdal v decembru 1943 uredbo o zaprisegi vseh pomožnih policijskih enot, med katere so uvrščali tudi domobranstvo. Rösener mu je spomladi 1944 predložil besedilo prisega. Rupnik ga je spremenil s tem, da je dostavil pri »proti komunističnim banditom« še dostavek »in njihovim zaveznikom«, kar je pomenilo bolj proti Angležem in Amerikancem. S tem je povsem povezal domobranstvo z usodo Nemčije in takratnim režimom nacionalsocializma. Poleg domobrancev je pokrajinska uprava deloma financirala tudi četnike tako imenovanega »Dolenjskega odreda«, ki ga je vodil partizanski odpadnik Janez Marn-Črtomir. Marn je v zameno obljubil, da ne bo posegel v domobranske zadeve. Rupnik je podpiral vsakogar, ki je sodeloval v borbi na strani okupatorja proti narodnoosvobodilnem gibanju.

Politična policija, pokrajinski uradi in odbori

Kot šef pokrajinske uprave je Rupnik v septembru 1943 po posvetovanju z v. d. ljubljanskega župana Francem Jančigajem imenoval za šefa policije dr. Lovra Hacina, ki je organiziral politično policijo

in kasneje specialni vod te policije. Vsi oddelki so bili pod nadzorstvom Rösenerja in zveznega vodja Gestapa Dusche. Kot podaljšana roka gestapa je politična policija zagrešila najtežje zločine. Rupnik je dal v septembru 1943 Hacinu 200.000 lir za plačevanje ovaduhov. Vsak mesec pa je v te namene nakazoval najmanj 5.000 lir.

Kako se je Rupnik na sodnem procesu proti njemu spominjal oddelkov pokrajinske uprave? »Vodja tehničnega oddelka je bil inženir Franc Rueh, ki je bil zelo vester in je hotel vse držati in združevati v svojih rokah in vse kontrolirati sam. Bil je zelo dober prijatelj prejšnjega bana Natlačena in je bil klerikalec.« Z njim se Rupnik ni dobro razumel. V sporu sta bila glede obnove. Rueh je zahteval natančne regulacije in v vojni neizvedljive stvari, medtem ko se je Rupnik zavzemal za provizorične rešitve. Na tem oddelku so bile dvakrat aretacije s strani politične policije. Kot oddelek je bila računana tudi obnova, ki jo je vodil Peterlin, ki mu je stal ob strani nekaj posvetovalni odbor strokovnjakov in kmetov in vojaški urad, ki ga je vodil podpolkovnik Šufraj. Zasnova tega urada je izvirala iz časa italijanske okupacije, ko je Grazioli ustanovil pisarno, kjer so izplačevali podporo oficirjem in podoficirjem bivše jugoslovanske vojske. Svoj sedež je imel na Ambroževem trgu.

Oddelek za trgovino, obrt in industrijo je bil pod neposrednim nemškim vodstvom. Preko njega so tekle vse nabave iz Italije in Nemčije. Nadzoroval je zalogo surovin, njihovo predelavo in razdeljevanje izdelkov.

Šolski urad je bil osnovan na pobudo nemškega svetovalca, in sicer za sodelovanje staršev pri vzgoji otrok. V okviru urada so spadale tudi narodne šege in narodopisje. Šolski urad je organiziral redne štirinajstdnevne sestanke profesorjev, učiteljev in staršev. Temu uradu je predsedoval Rupnik, ravno tako kot socialnemu odboru, ki je nastal iz zimske pomoči. Zimska pomoč je bila ustanovljena jeseni 1943 in ukinjena spomladi 1944. Socialni odbor je bil sestavljen iz vseh stanov, ker so prihajale pripombe na delovne zimske pomoči.

Delo socialnega odbora je bilo v tem, da ugotovi socialno stanje in potem poskrbi, da pride pomoč na prvo mesto. Prejšnja zimska pomoč je imela nalogo, da deli podporo samo iz socialnega vidika, a jo je vodja Narte Velikonja izrazil. Ustvaril si je velik krog sodelavcev, ki jim je šlo predvsem zato, da dobe zaposlitev in sredstva zimske pomoči, podpore pa so delili predvsem po zvezah.

Zaplemba imovine

Čprav se je Rupnik naslanjal na protikomunistične elemente bivših strank, pa ni prenašal njihovega vpliva na upravo. Rösenerju je potožil, da mu Ljubljanci delajo težave. Ko ga je vprašal, kdo so ti Ljubljanci, mu je povedal, da so to pač stare stranke. O tem se je pogovarjal tudi z dr. Reinerjem. Ta mu je svetoval, naj osnuje odbore in naj ljudje sodelujejo, če hočejo. Osnovani so bili upravni, finančni in drugi odbori.

V obtožnici proti njemu pi-

še, da je »Rupnik v cilju krepite vojne potenciala nemškega in italijanskega okupatorja in dušenja osvobodilne borbe slovenskega naroda preko kvizlinškega upravnega aparata, ki mu je stal na čelu, sprovajal plenjenje ljudske in državne imovine in aktivno sodeloval pri vključitvi industrijskih podjetij, denarnih ustanov in drugih bogastev Slovenije v vojno gospodarski načrt in eksploatacijo okupatorja, v okviru pokrajinske uprave, preko urada za zaplembo imovine upornikov, ki ga je vodil sodnik Štrukelj ukazoval zaplembo imovine borcev NOV in POJ in njihovih rodbin ter vseh onih, ki so na kakršen koli način pomagali osvobodilni borbi slovenskega naroda.«

Šefu politične policije dr. Lovru Hacinu je odobril med drugim 5.000 lir, ki jih je ta izplačal Žagarju iz Rakeka, kot ovaditelju zoper njegovega lastnega brata veleposestnika in lesnega trgovca Karla Žagarja (Lineta). Ovadil ga je, da je upornik in da je treba njegovo premoženje zapleniti. Line Žagar je že bil v partizanih. Njegov brat si je na ta način hotel zagotoviti bratovo imetje in uspelo mu je, da je dobil polovico njegovega premoženja, dočim je drugi del pripadel zaplembnemu fondu pri pokrajinski upravi. Ko mu je Hacin o tej stvari referiral, je izjavil »da ima enega dobrega ptička, ki bo nekaj prinesel v zaplembeni fond.«

LOJZ TRŠAN

1917
Generalstabsmajor Leo Rupnik1937
Divizionjski Četnik Leo Rupnik1942
IL-PODESTÀ LEONE RUPNIK1943
Präsident der Provinzialverwaltung
Leo Rupnik

IZ FOTOGRAFSKEGA ALBUMA GOSP. GENERALA RUPNIKA

PH. DCA - SLOVENSKEGA POROČEVALCA
LJUBLJANSKA 172A

Septembrska številka 1943 »Slovenskega poročevalca« je prikazala prilagodljivost generala Rupnika, novega predsednika pokrajinske uprave. France Uršič, na ciklostilno matrico narisal Vlasto Kopač.

KS Gradišče

Nova čevljarska delavnica – Krajevna skupnost Gradišče si prizadeva, da bi bili lokali v krajevni skupnosti namenjeni predvsem storitveni dejavnosti in drobnim obrti, ki nudi storitve krajanom. Čevljarska delavnica na Rimski cesti 13 je bila po smrti mojstra Franca Ovna dalj časa zaprta. Lokal je bil pred kratkim na novo odprt. S čevljarstvom bo nadaljeval Franc Koren, ki sprejema v popravilo vse vrste čevljev od ponedeljka do četrta od 8. do 11. in od 15. do 19. ure ter v petek od 15. do 17. ure.

Novi čevljar prosi krajane, ki so prinesli čevlje v popravilo pokojnemu Francu Ovnu in jih dostej še niso dvignili, da to store do novega leta.

A. Z.

Gradišče – Igrišče – Četrkovi popoldnevni otrok pod geslom »Gradišče – Igrišče« so popolnoma zaživeli. Vedno več otrok nas obiskuje in vsak po svoje uživa v raznih prireditvah. V tem mesecu je Martina Krivic pripravila za otroke »Igrajmo se pravilno!« Obisk je bil nad pričakovanjem. Prostor je bil skoraj pretesen za vse male radovedneže. Ugajale so jim tudi risanke, ki so bile na sporedu naslednji četrtek. Ker se bliža novo leto, so otroci pod strokovnim vodstvom izdelali novoletne okraske in voščilnice. Najbolj živahno bo 25. decembra ob 17. uri, ko bodo učenci OŠ Majde Vrhovnik zaigrali Maček Muri. Otroke bo obiskal tudi dedek Mraz in ob zvokih glasbe bomo veselo zarajali. Otroci, pridite s svojimi starši v krajevno skupnost Gradišče, tam vas čakajo vaši prijatelji!

DPM MAJDA VRHOVNIK

Uradne ure DU – Na seji dne 3. decembra je IO DU sklenil, da bodo od 9. decembra 1986 do 31. marca 1987 uradne ure vsak četrtek od 10. do 12. ure v pisarni DU, Rimska cesta 24/I.

DU GRADIŠČE

Seja sveta KS Gradišče – Prva seja novoizvoljenega sveta KS Gradišče je bila 3. decembra. Člani sveta so obravnavali in sprejeli sklep o imenovanju članov komisije pri svetu KS. Pregledali in potrdili so finančno poročilo KS za dobo od januarja do oktobra 1986. Obravnavali so pripravila programa dela komisij za srednjeročno obdobje in za leto 1987. Seznanili so se tudi z delegiranjem delegatov za sejo skupščine SIS materialne proizvodnje. Obravnavali so vprašanje dejavnosti v lokalih v družbeni lasti in lasti delovnih organizacij ter ponovno sprejeli stališče, naj bi dejavnosti v teh lokalih bile namenjene predvsem potrebam krajanov.

A. Z.

DOGOVORI

Ustanovitelj in izdajatelj je Občinska konferenca SZDL Ljubljana Center.

Glasilo je leta 1979 dobilo srebrno priznanje Osvobodilne fronte slovenskega naroda.

Izdajateljski svet:

Ivo Bernard (predsednik), člani: Lojze Bukovac, Lojze Cepuš, Srečko Což, Sreten Dimitrijevič, Hilda Herzog, Lilijana Kranjc, Marko Polič, Ksenija Preželj, Stane Zupančič in Darko Rajačić.

Uredniški odbor:

Niko Isajević (glavni in odgovorni urednik), Matija Což (tehnični urednik), Jurij Popov, Srečko Což, Miša Vidic, Alojz Tršan, Ksenija Preželj, Marjan Ciglič in Aleša Meško.

Izhaja štirinajstredno v 15.000 izdovih. Rokopisov ne vračamo.

Uredništvo: Kardeljeva 8, p. p. 191. Tel.: 214-296, 223-509 in 223-510. Žiro račun pri SDK Ljubljana 50101-678-47644, OK SZDL Ljubljana Center.

Tisk: ČGP »Delo«, Likozarjeva 1

Glasilo prejemajo vse družine v občini brezplačno na domove.